

A tartalomról

- 2 **Gabriel Andreescu**
A helyhatósági választások és egy másféle politikai játék meghatározása
Sabina Fati
A kártya még a hatalom kezében van
- 3 **Molnár Gusztáv**
A megyei tanácsi listákra leadott 2000. június 4-i szavazatok regionális megoszlása
Hadházy Zsuzsa
- 4 **Kolozsvár – a hit és a kétely dilemmája**
Marius Cosmeanu
Mi, helgák is?
Ovidiu Pecican
A tetők alatti Kolozsvár
Mircea Boari
- 5 **Az állam reformja vagy az állam visszaszorítása**
Renate Weber
- 6 **Nacionalizmus, centralizmus és polgári magatartás**
Molnár Gusztáv
- 7 **Polgári regionalizmus (2.)**
Caius Dobrescu
- 8 **Mi módon és kivel szemben**
Daniel Vighi
Amikor monász lesz a másság
Antonela Capelle-Pogăcean
- 9 **A romániai magyar kisebbség új önmeghatározásai 1989 után**
Kántor Zoltán
- 11 **Az önmeghatározás és önszerveződés néhány elméleti kérdése**
Demény Péter
Miccsek és meccsek
- 12 **Kolumbán Gábor**
Az önkormányzatok és a régiók Európája (2.)
Ágoston Hugó
Bukarest mint provincia

Al. Cistelecan

Szónoklatok Erdélyért

Éppen megoldási módot igényel. Rendszerint azonban az Erdélynek szóló üzenetek, abból a bevallott vagy nem bevallott előfeltevésekből kiindulva, hogy léteznek bizonyos provinciális ismertetőjegyek, vagy legalábbis, hogy a helyi kérdéskörök a hasonlóságig redundánsak, nem arra törekednek, hogy erősítsék ezeket a sajátosságokat, hanem hogy megsemmisítsék őket. Másrészt, az Erdélyért folyó szónoki „csata” mintegy elismeri az itteni szavazás különleges méltóságát, amelynek nemessége – ha nem is nyilvánvalóan – inkább a „racionális” ítélőképességből, mintsem a más vidékekre jellemző misztikus és zsigeri azonosulásból fakad. Aki Erdélyben nyer, még ha Romániában veszít is, legalább azzal az illúzióval vigasztalhatja magát, hogy a leeurópaibb román tartomány választotta. Így vagy úgy, de szegény és megrázkodtatás, hogy nyerjél Romániában és veszítsél Erdélyben. Azt az ostoba érzést ébreszti ez fel, hogy nem vagy az emancipált választók kegyében, azokban akiknek opciói, még ha bizonytalanok is, Nyugathoz kötődnek. Erdély választási bombázása azonban szigorúan presztízsháború, semmiképpen sem meghatározó a győzelemre nézve, mert azt máshonnan biztosítják. De éppen, mert presztízsháború, retorikailag kegyetlenebb.

Erdélynek valóban sok retorikára van szüksége. És feltétlenül egy szívvel-lélekkel megfogalmazottra, melábusra és exaltáltra, hízeltőre és együttérzőre egyszerre. Minél kevesebb jut Erdélynek a bukaresti újraelosztás után a költségvetés beruházási alapjából, annál meggyőzőbbnek kell lennie ennek a retorikának. Rossznyelvek szerint a fővárosban „csupán” a beruházások háromnegyede marad, a maradék nyegvedet nagylelkűen kiutazzák az ország többi részében. A retorika tehát kárpotlás azokért a gazdasági károkért, amiket a beruházások mértéke, az adók nagyságrendje és azoknak a központi költségvetés által való begyűjtése, az egyenlőtlen újraelosztás elkelhetetlen kritériumai okoznak. Nyilvánvaló, hogy ilyen alapon lehetetlen

megvalósítani egy gazdasági felemelkedési programot, és hogy a retorikának más problémák felé kell irányítania az erdélyiek figyelmét. A legkézenfekvőbb elképzelés a nemzeti emancipáció folyamatának folytatása, állandóan ébren tartva az erdélyiekben a fenyegetettség érzését, de közvetve azt a gondolatot is, hogy ők még nem emancipálódtak nemzeti szempontból, vagy ha igen, olyan törekény ez az emancipáció, hogy abban a veszélyben forognak, az államiság szempontjából a középkorba hanyatlanak vissza. A sérelmek felmelegítése a nacionalista tűznél, ami különösen hatékony, ha magyar szalmát használnak, a román politikusi királyi útja, amelyet a csalhatatlanság bizonyosságának köveivel raktak ki. A választási eredmények néhány fontos vonása azonban azt mutatja, hogy a választók már nem akarnak ott maradni, ahova a politikusok helyezik őket, és hogy már nem fogadják el a XIX. század mentális alkotmánya szerinti besorolásukat etnikai légerekbe. A szebeni német „provokáció” és a marosvásárhelyi etnikai szavazás átváltozása nyilvánvalóvá tették az adott közösségek hajlamát és képességét, hogy – pragmatikusabban vagy idealistabban – elszakítsa a törzsi opciók köldökzsinorát. A tartomány néhány számottevő központjában az elektorátusnak egy évszázad előnye van a politikuskokhoz képest, mivel a közösség a lehető legpragmatikusabb módon fogalmazta meg érdekeit, és „egyéni” módon akarja őket megvalósítani. A szebeni példa valószínűleg meghatározó lesz, és kiindulási pontul szolgálhat a helyi és az általános politikai érdekek különválasztásához. Ha Szeben „német oltalom” alá kerül, egy ilyen kaland biztosan más helységeket is vonz majd. Egy ilyen kihívó és kétségbeesett megoldás sikere már önmagában is letörné a nacionalizmus szarvait, főleg miután bebizonyosodna, hogy Szeben továbbra is Romániában marad.

Természetesen az Erdélyért való szónoklatok nem egyformák, és bár valamilyen monotonia jellemzi őket, mindenik más politikai mentalitás

és vízió eredménye. De nagyvonalakban, mellőzve az árnyalatokat, két csoportba sorolhatók. Először: a visszamaradottság diszkurzusa, amelyet a múlt század irredentizmusa és ideológiája táplál, és amelyet minduntalan megújít részben a félelem-ipar, részben pedig a sok találekony provokáció-műhely. Ez a diszkurzusfajta, amely románul és magyarul, nagyjából egyforma vehemenciával szól, a választók érzelmeire és zsigereire hat, lobbanékonyágában bízik. Románul állami szintű félelmet fejez ki, és különböző, de leginkább Nyugaton szőtt románellenes összeesküvésekre hivatkozik. Magyarul állandóan és szenvedélyesen a „népirtás” tragédiáját zengi. Ezen a diszkurzív tipológián akarnak felemelkedni a tartomány megmentői és megváltói, akik addig mentik és váltják azt meg, amíg mindenestül elássák. A visszamaradottság szónoklat nem a valósággal, hanem fantomokkal dolgozik, és megpróbál szuggeszióval és pánikkal választókat szerezni magának. Ennek a típusú szónoklatnak az ideje hanyatlóban van, retorikájából bőségesen vagy mértéktelenebben táplálkozik a PRM éppúgy, mint a PDSR és a PUNR, illetve újabban az UFD. S mindnyájuk visszhangja az RMDSZ úgynevezett „radikális szárnya”.

A második típusú diszkurzus a *demokratikus aggiornamento*, amelyben egymás hegyén-hátán szoronganak a szociáldemokrata, a liberális és a keresztény pártok (szárnyak), amelyek elsajátítottak néhány európai jelmondatot, s most azokat próbálják ragozni a román mondattan szabályai szerint. Ez általános-európai diszkurzus, amelyből azonban hiányzik a lényeg: a pragmatizmus. Talán éppen a pragmatikus diszkurzus az, amelyet a tartomány egyre türelmetlenebbül vár, abban a reményben, hogy az a valóságból kiindulva és a történelem jelenidejében építkezik majd, és nem forog majd felelőtlenül vonzó jelzavak körül, függetlenül attól, hogy azok retrovagy avangárd típusúak.

Fordította: HADHÁZY ZSUZSA

Bakk Miklós

Szavazói magatartás, választói jövőkép

tathatók, azonban világossá vált, hogy most már nem csak a korábban tapasztalható bal-jobb (PDSR–Konvenció, Erdély–regát) s a hozzája tapadó politikai értékválasztási törésvonalról van szó, hanem elsősorban egy változó geometriájú szavazói magatartásról. Úgy vélem, hogy Molnár Gusztávnak a *Provincia* 3. oldalán olvasható megállapítása, miszerint „mind Erdély, mind pedig a regát politikailag homogén makrorégióknak tekinthető” (Következtetések, 5.) elsősorban úgy értelmezendő, hogy a politikai trendek eltérései nem csupán az egyes pártok Erdélyben és a regátban különböző népszerűségére utalnak, hanem azt is jelzik, hogy szavazói attitűd pillanatnyi politikai opciókon túli változásai is mások Erdélyben, mint a regátban. E tekintetben a mostani helyhatósági választások adatai bőséges adalékkal szolgálnak.

Első hipotézisem a Nagyrománia Párt erdélyi jelenlétével kapcsolatos, pontosabban a hetvenes-nyolcvanas évek homogenizációs politikájának mai, szavazói attitűdökben megjelenő konzekvenciáival. Bár a Román Nemzeti Egységpárt romjain a Nagyrománia Pártnak sikerült teret nyernie Erdélyben, a megyei választási eredményekből most is kiténik, hogy e párt eredendően regáti jellegű. Országos átlageredménye (6,62 %) fölött mindössze három erdélyi megye szerepelt: Kolozs, Hunyad és Hargita. Kolozs megyei előretörésének egyértelmű magyarázata van: Gheorghe Funarnak sikerült híveit a PRM szavazóbázisába terelnie. Hunyad megyében egy eléggé éles cezúra alakult ki a történelmi Hunyad megye eredményei és a Zsíl-völgyi bányászkolóniák között. Míg a „történelmi Hunyad” eredményei inkább a Fehér megyeivel mutatnak rokonságot, a Zsíl-völgyéti a Nagyrománia Párt kimagasló eredménye a regát irányába húzza. Úgy tűnik, hogy a Nagyrománia Párt Erdélyben a szocialista iparosítás eltakarítatlan társadalmi romhalmazán nyert terepet.

Pontosabban: ahol a helyi társadalmaknak sikerült olyan integrációs pályákat találniuk, amelyekkel megindult a szocialista iparosítás nyomán betelepült és betelepített tömegek integrációja, ott a regátból érkező nagyromániai alternatívának nem sikerült teret nyernie. Ez az értelmezés valószínűsíthető akkor is, ha összevetjük Hargita és Kovászna megye „nagyromániai adatait”. Kovászna megyében, ahol Bodzaforduló vidékén régi román települések vannak, kisebb a Kárpátokon túlról betelepült román szavazók aránya a nem-RMDSZ-s szavazótömbön belül, míg Hargita megyében a román szavazatok „nagyromániai” többsége a Zsíl-völgyi szindrómát (Balánbánya), illetve az előbb említett integrációs problémát alakította ki.

Kolozsvár esete arra utal, hogy a történelmi textúrákat őrző településrészek és a betelepítésekkel létrejött, a történelmi városmaghoz szervesen kapcsolódó új városnegyedek között ugyanaz a törésvonal jelenik meg, mint amely Erdély más részein is erőteljesen kiütöközött. A Funar-szavazóról néhány évvel ezelőtt készült szociológiai „fantomkép” (elsőgenerációs kolozsvári lakos, tömbházban lakik, valamelyik – korábban szocialista – nagyvállalat alkalmazottja vagy munkanélkülije), a június 18-i fordulón is vis-szaigazolódott: Funar most is a hetvenes-nyolcvanas évek politikájának eredményeként létrejött lakótelepek szavazói – elsősorban a Monostori és a Máraști-negyediek – választották vissza.

Második hipotézisem a „homogenizációs hagyaték” meghaladásával kapcsolatos. A szavazói magatartás sajátos dinamikája főleg a megosztott szavazatok („split vote”) trendjében fejeződik ki. Bár a megyei választási eredmények alapján a Konvenció elvesztette „erdélyi jellegét” (a Konvencióra adott szavazatok nagyjából egyenlően oszlanak meg az erdélyi és a regáti megyékben),

a polgármester-választások második fordulóján kialakult eredmények (Erdély 16 megyeszékhelyén mindössze két PDSR-s és egy nagyromániai polgármester győzött, a többi a Konvenció, illetve a jelenlegi koalíció jelöltje és két, ahhoz közel álló független) arra utalnak, hogy a jelenlegi koalíció pártjai jobban beépültek a helyi társadalmakba. Vagyis: a pártpreferenciák trendje megfordult, azonban a helyi politikai elitnek az a része, amely politikai szinten is jövőképet tud a helyi társadalomnak felmutatni, a konvenció-RMDSZ-es, tehát a jelenlegi koalíció elíteltje áll közelebb.

Ennek jelentősége abban rejlik, hogy a szavazói magatartás mindig két kérdésre válaszol: az egyik a lokalitás napi – gazdálkodási – gondjaival kapcsolatos (ne legyenek gödrök az utcán, hordják el a szemetet stb.), a másik pedig azzal a jövőképpel, amelyet a választó települése – utódai, illetve identitását megélhetővé tevő közössége – számára elképzel. A szavazatokban megjelenő opció mindkét kérdésre választ kíván adni, s az atipikus választási eredmények, illetve a megosztott szavazatok tulajdonképpen arra utalnak, hogy a pártok – jelöltjeik révén – nem tudják egyszerre mindkét igényt kielégíteni. Az egyik jelölt településének jó gazdája/menedzsere, de nem nyújt jövőképet, a másik közösségi aspirációt fejez ki, de nem meggyőző gazdája településének. A nagyszzebeni eredmény arra mutat rá, hogy a román választók számára gyakorlatilag egy párt-opciókon kívüli jelölt hangolta össze a kettős elvárásokat: Klaus Johannis megtestesíti mind a szász gazdálkodási erőnyeket, mind pedig azokat az aspirációkat, amelyek nyugati kapcsolat révén kívánják fejlődési pályára helyezni a várost. Valószínűleg az opciók hasonló egyensúlyát képviseli a temesvári polgármester, Gheorghe Ciuhandu is: aki bászai retorikájával és a nyu-

gati kapcsolatok folyamatos építésével – ezúttal román polgári – jövőképet jelenít meg, ugyanakkor most már, második mandátuma kezdetén (az elért eredmények alapján) sikeres „városgazda” is. A marosvásárhelyi második fordulóra a konkurens – „román” és „magyar” – jövőkép rejtett vitája nyomta rá a bélyegét; a város jövője nagymértékben attól függ, hogy miképpen sikerül e két közösségi jövőképet egyeztetni. Kolozsvár helyzete e tekintetben arra utal, hogy a helyi politikai elitnek nem sikerült olyan – a városra vonatkozó – jövőképpel a választók elé lépnie, amely ellensúlyozhatta volna a Funar-féle defenzív (a fenyegetettség állapotot kinagyító) jövőképet, amely a „jó gazda”-mitósszal párosult biztosított a nagyromániai vezetők 53 százalékos győzelmét.

A Demokratata Párt általában a jó városgazda imázsával tudta megválasztani polgármestereit (Bănescu gyors sikere Bukarestben, néhány vidéki jelölt kampánya egyértelműen ezt jelzi), s ennek a stratégiának a sikere azt jelentheti, hogy sok településen még nem körvonalazódtak a helyi jövőkép-alternatívák.

Az erdélyi szavazatok „split vote”-típusú nagyobb megosztottsága mindenképpen arra utal, hogy a helyi jövőkép-alkotás premisszái inkább jelen vannak, de egyben arra is, hogy a Konvenció és az RMDSZ-nek inkább sikerült integrálnia „felszippantania” a helyi elit azon képviselőit, akik jövőkép-alternatívákat is megtestesítenek. Az RMDSZ-re vonatkozóan azonban ez csak a román pártrendszer összefüggésében igaz (azaz: ha az RMDSZ-t a román pártokkal hasonlítjuk össze), mert az erdélyi magyar civil társadalom gyakran azt tapasztalja – s ez főleg Székelyföldön érzékelhető –, hogy az RMDSZ-elit nem tud a helyi társadalmak számára igazi jövőkép-alternatívákat felmutatni.